

**SYLWIA
GLINIEWICZ**

粹

IKI

**JAPONSKA
FILOZOFIA
CODZIENNOŚCI**

Sylwia Gliniewicz

粹

IKI

JAPOŃSKA FILOZOFIA CODZIENNOŚCI

Copyright by Sylwia Gliniewicz, Marta Świątek & e-bookowo 2008

Projekt okładki: Marta Świątek

ISBN 978-83-61184-18-8

www.e-bookowo.pl

Kontakt: wydawnictwo@e-bookowo.pl

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Kopiowanie, rozpowszechnianie części lub całości bez zgody wydawcy zabronione

Wydanie I 2008

www.e-bookowo.pl

SPIS TREŚCI:

Wprowadzenie	4
I. Iki w historycznym i filozoficznym ujęciu	5
Kuki i pierwsza definicja Iki	6
Charakterystyka pojęcia Iki	7
Podział Iki	8
Krytyka "Iki no kozo"	9
II. Estetyka codzienności	10
Dlaczego Iki nie ma w Muzeum?	11
Piękno w prostocie	12
Sugestywność, czyli o spojrzeniu i tajemnicy	13
Iki jako nie-sztuka	14
III. Przejawy Iki w codziennym życiu	15
Ceremonia herbaciana	16
"Droga kwiatów"	17
Kaligrafia	18
Świat kwiatów i wierzby	19
Tokonoma	20
IV. Iki jako źródło inspiracji	21
Zakończenie	23
Bibliografia	24

Wprowadzenie

Nie ma na świecie drugiego takiego kraju jak Japonia, który budziłby tyle skrajnych uczuć i przywoływał tyle sprzecznych obrazów. Myśląc o Japonii widzimy oczami wyobraźni groźnych samurajów i walecznych kamikadze gotowych oddać swoje życie w obronie honoru i ojczyzny, zawsze posłusznych *Bushido*¹, japońskiemu kodeksowi samuraja. Przypominają się nam piękne Gejsze w bajecznych kimonach, które można spotkać spacerując ulicami Kioto. Widzimy setki Japończyków, rodzin z dziećmi, zakochanych czy samotnych odpoczywających każdej wiosny w cieniu rozkwitających wiśni. Myślimy o japońskiej celebracji każdej chwili i upiększaniu chociażby, tak zdawałoby się prostej czynności, jak na przykład picie herbaty, która urasta do rangi niezwykłego wydarzenia poprzez szereg starannie wykonywanych rytuałów zgodnych z *Sadō*², drogą herbaty. Myślimy o wypielęgnowanych japońskich ogrodach zen, których blade imitacje możemy spotkać także i w europejskich miastach. Przykłady takich bajkowych obrazów zatrzymanych w naszej pamięci jak kadry z filmu można by przywoływać w nieskończoność.

---

1 *Bushido*, w dosłownym tłumaczeniu oznacza "Drogę wojownika". Jest to japoński kodeks etyczny powstały między IX a XII wiekiem, który często porównywany bywa do europejskiego kodeksu rycerskiego. *Bushidō* podkreśla znaczenie takich wartości u wojownika jak: posłuszeństwo, honor i lojalność wobec wasala. W dzisiejszej Japonii można mówić o wciąż żywej tradycji *Bushidō* w relacjach między pracodawcą a pracownikiem, gdzie również obowiązuje lojalność i niekwestionowane posłuszeństwo podwładnego wobec pracodawcy.

2 *Sado* oznacza "Drogę herbaty". Odkąd w VI wieku herbata przywędrowała z Chin wraz z Buddyzmem zyskała ogromną popularność. Droga herbaty to nie tylko szereg czynności mających na celu przygotowanie filiżanki herbaty, ale przede wszystkim pielęgnowanie "czystego" umysłu oraz takich wartości jak: harmonia, szacunek wobec innych, spokoju. Za mistrza ceremonii herbacianej uważany był Sen Rikyu (1511-1591).

I. Iki w historycznym i filozoficznym ujęciu

Filozofia Iki powstała w Edo w XVIII wieku. Edo stanowiło wówczas stolicę Japonii (w 1896 roku Edo zostało przemianowane na Tokio). Miasto to liczyło na początku XVIII wieku ponad 1,3 miliona ludzi i było powszechnie uznawane za największe miasto na świecie³. Miejsce narodzin filozofii Iki było dość niezwykle, jeśli weźmiemy pod uwagę gdzie wykluwały się wcześniejsze koncepcje o doniosłym znaczeniu filozoficznym i kulturowym, bo Iki wywodzi się z dzielnicy uciech. I to nie arystokracja ducha stworzyła ten koncept, ale ludzie należący do klasy średniej i niskiej. Ale ostatecznie, kto powiedział, że filozoficzne idee mają prawo powstawać tylko i wyłącznie na Uniwersytetach czy innych miejscach uznawanych za właściwe? Gdyby przyjrzyć się uważnie narodzinom naszej zachodniej filozofii zauważylibyśmy, że co jak co ale filozofia ceni sobie ponad wszystko wolność. W niewoli zamiast filozofii rodzi się tylko ideologia. Filozofia nie patrzy czy jesteś arystokratą czy niewolnikiem, czy jesteś biedny czy bogaty, wierzysz w Boga albo wręcz przeciwnie odrzucasz całkowicie jego istnienie, itd. Dla niej liczy się tylko to, jak wielkim jesteś miłośnikiem mądrości.

---

³ Y. Yamamoto, *An Aesthetics of Everyday Life*, s.7

Kuki i pierwsza definicja Iki

Pomimo swojej niesłychanej popularności w Japonii Iki nie było przez dłuższy czas przedmiotem poważnych akademickich badań czy studiów. Pierwsze naukowe opracowanie dotyczące Iki pojawiło się dopiero w 1930 roku w książce Kuki Shuzo zatytułowanej „*Struktura Iki*” (*Iki no kozo*)⁴. Kuki należy do grona tych pisarzy, filozofów, których osobiste doświadczenia powiązane są silnie z ich twórczością. Urodził się w okresie, kiedy bardzo silny w Japonii był nacjonalizm, który stanowił próbę przezwyciężenia wpływów zachodnich. Jego ojciec, który miał na Kukiego ogromny wpływ, był zagorzałym zwolennikiem nacjonalistycznej ideologii. Także bliski i niezwykle wpływowy przyjaciel rodziny, Okakura Tenshin, popierał nacjonalizm. Nie dziwi więc fakt, że już w młodości Kuki był dumny z tego, że jest Japończykiem i uważał, że kultura japońska jest o wiele lepsza od kultury zachodniej. Tą dumę ze swojego pochodzenia i kultury można odnaleźć na kartach jego książki. Poza tym autor „*Struktury Iki*” studiował w Europie zachodnią filozofię w latach dwudziestych. Zauroczony filozofią europejską, zwłaszcza Bergsonem i Heideggerem, postanowił w swoich badaniach nad strukturą Iki wykorzystać metodę zaczerpniętej z filozofii Zachodu, a konkretnie z hermeneutyki Martina Heideggera.

---

⁴ Y. Yamamoto, *An Aesthetics of Everyday Life*, s.5

Charakterystyka pojęcia Iki

Wbrew temu, co na temat Iki sądził Kuki nie jest łatwo podać jedną uniwersalną definicję Iki. Trudność jednoznacznego zdefiniowania tego pojęcia wynika z jego złożonej natury. Kuki w swojej książce *“Iki no kozo”* próbował za wszelką cenę pokazać Iki jako pojęcie uniwersalne i do głębi japońskie. Nie doceniał faktu, że Iki stanowiło ważny element codziennego życia dla *Edokko*. Pomijał także rolę mieszkańców Edo w stworzeniu i pielęgnowaniu tradycji Iki. Możliwe, że Kuki poprzez pokazanie Iki jako pojęcia niezmiennego, stałego i wyłącznie japońskiego starał się w jakiś sposób obronić japońską tradycję przed niszczycielskim wpływem kultury Zachodu. Nie wiadomo, jakie były jego intencje. Wiadomo natomiast, że badania nad tradycją Iki mogą wzbogacić nie tylko kulturę samej Japonii, ale również kulturę Zachodu.

Jednoznaczne zdefiniowanie Iki sprawia trudność, podobnie zresztą jak i zdefiniowanie innych filozoficznych pojęć. Iki nie jest pojęciem uniwersalnym. Wbrew temu, co możemy przeczytać w *“Strukturze Iki”*, to pojęcie relatywne i dość elastyczne. Pod względem etymologii Iki jest pojęciem niezwykle różnorodnym. Iki występuje generalnie w języku japońskim jako rzeczownik, którego najbliższym odpowiednikiem mogłoby być słowo *szyk*. Jednak słowo *szyk* jest pewnym uproszczeniem, które nie przybliży znaczenia Iki, a jedynie odzwierciedla jeden z jego aspektów.

Podział Iki

Generalnie można podzielić Iki na dwa rodzaje. Jeden z nich uwzględnia aspekt formalny Iki, a drugi aspekt sytuacyjny. Podział ten zaproponował w swojej pracy zatytułowanej *Estetyka codziennego życia* Yuiji Yamamoto. Według niego formalne aspekty Iki manifestują się w wyglądzie konkretnych obiektów, ich kolorze, strukturze, formie, etc⁵. Zupełnie inaczej przejawia się sytuacyjny aspekt Iki, w którym uwaga nie skupia się na wyglądzie i formie poszczególnych obiektów, ale na całej szeroko pojętej sytuacji. Pierwotnie ten drugi aspekt Iki stosowano w kontekście zachowania dyskrecji w sprawach miłosnych, zachowania, charakteru czy sposobu życia danej osoby jak również do fenomenów i zjawisk przyrody⁶. Uważał, że oba przejawy Iki są ze sobą ściśle związane, choć nie jest koniecznością, aby sytuacyjne Iki poprzedzało formalne. Choć z drugiej strony uważał, że to właśnie sytuacyjny aspekt Iki najlepiej oddaje niepowtarzalny charakter tego zjawiska.

---

⁵ Ibidem, s.16

⁶ Ibidem, s.16

Krytyka "Iki no kozo"

Niektórzy badacze⁷ twierdzą, że jedynie Kuki dogłębnie zrozumiał i zdefiniował, czym tak naprawdę jest Iki. Według Yasudy jedynym rzetelnym opracowaniem na temat Iki jest dzieło Kukiego *Struktura Iki*. Chociaż trudno zaprzeczyć, że książka Kukiego ma ogromne znaczenie dla zrozumienia Iki, to jednak nie jest to dzieło wolne od słów krytyki.

Najpoważniejszy zarzut wobec koncepcji Iki opracowanej przez Kukiego dotyczy niemożności zrozumienia tego na wskroś japońskiego pojęcia przez ludzi nie będących Japończykami. Według autora *Struktury Iki* tylko Japończycy są w stanie w pełni zrozumieć Iki. Co więcej, Kuki uważa, że niemożność zrozumienia Iki przez obcokrajowców jest czymś, czego nie można zmienić, ponieważ Iki nie można się nauczyć, a więc ten, kto nie jest Japończykiem nigdy nie będzie w stanie go zrozumieć.

---

⁷ Tada i Yasuda